

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի:
Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյան խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տոն օրերէն):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
Խրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ:

ՆԵՐԿԱՅ 1889 ԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ԴՐԱՎՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔՐԱՎՈՐԱԿԱՆ ԼՐՈՇԻՐ

Հրատարակվում է Թիֆլիսում, նոյն դիրքով և նոյն պրոպագանդայով Մենք ստանում ենք սեփական հետադարձագրութիւնը: Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция газетъ «Мшакъ», իսկ արտատպանային. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Խմբագիր-հրատարակող ԳԻՒԳՈՐ ԱՐՄԵՆՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԳԻՒԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԿԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ղարաբաղի գիւղական աղքատացիութիւնը. Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կոյսման Տիստայի վարժուհիները. Արտաքին լուրեր. — ԽԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ. — ՀԵՌԱՎՈՐԱԿԱՆ ԼՐՈՇԻՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Սալամէ Նորատուրկեան:

ՆԵՐԿԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԳԻՒԳՈՐ ԱՐՄԵՆՈՒՆԻ

Նախապետականութեան քողով ծածկված Ղարաբաղի գիւղական աղքատացիութեան կեանքի մէջ ներկայումս ուղարկուած արժանի շարժում է տեղի ունենում, — ժողովուրդը կեանքի և մահու կռիւ է տալիս իր տնտեսական-նրկական վատ պայմանների հետ, նա փորձում է փորձել իր կեանքի վերին աստիճանի գծում և թշուառ լինելը, և փորձում է ձեռք բերել նրա:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍԱԼԱՄԷ ՆՈՐԱՏՈՒՐԿԵԱՆ

Դեկտեմբերի 16. Յիշատակելու համար մի այնպիսի արտաքին կարգի բան չը կայ, բացի այն հանգամանքից, որ այսօր ահա չորրորդ օրն է որ Պ. Ա. յաճախում է իր նոր պաշտօնատեղին Այսթմանիքը ինձ աչքալուսի են գալիս, չը նորհաւորում են: Այսօր Սաբէթօն էլ եկաւ. հէնց սրա ու Նշիազարի մասին կուզեմ մի քանի խօսք գրել:

Ես խոհանոցում եմ, Թրք Սաբէթօն եկաւ իմ մօտ:

— Աղի աղջիկս, Սալամէ ջան, աչքդ լուս, բա՛ւա: Աստուած աւելի մեծ բաղդաւորութիւն բերի առաջդ: Եթե՛ մի օր լուրջը Աստուած չի կտրի, մեռնեմ նրա ոտի տակին. մարդիկ սև օրերին՝ ուրախ օրեր էլ տալիս ա:

— Զօ տե՛սար, Սաբէթօ բա՛ջի, խօսքս ինչպէս կատարվեց, խօսքի իր կողմից Նշիազարը — Ամբ, սուրբ կարապետի գերեզմանով երգում եմ ուստում, ոչ ով ուխտ չի մտիկ տալի, զանգառվում էր նա, չը դադարելով բան անել վառարանի մօտ: — Չալչի Չիմնաղի հնարքները փորձված են, բիթուն աշխարհ գիտէ... Զօ տե՛սար, ինչպէս ամեն ասածները կատարվեց:

Յանկարծ նայեցի Սաբէթօ վրա. տեսնեմ սա նշաններ է անում, որ Նշիազարը լուի, բայց նա առանց մի որ և է ուղարկութեան, այժմ միւր մանրացնելով, շարունակեց իր խօսքը:

Թական մի փոքր աւելի լաւ կենցաղավարութիւն, մի փոքր աւելի ապահով դրութիւն: Ահա այդ է այն ձգտումը, որով այսօր ներքնական է ինչպէս ամբողջ Անդրկովկասի, այնպէս և ամբողջ Ղարաբաղի: Զիվանշիրի, Զիրբաւի, Շուշու և Զանգեզուրի գաւառների գիւղական աղքատացիութիւնը:

Իսկապէս դա մի բնական երեւոյթ է այն աղքատացիութեան մէջ, որը որքան էլ տղէտ լինէր, բայց և այնպէս գէթ մասամբ զգում է այն ծանր աղքատութեան պատճառները, որը նա կրում է իր կոշտացած շնքի վրա վաղուց ի վեր, պատճառներ, որոնք բաւական մեծ խոչնդոտ են ժողովրդի տնտեսական կեանքի բարեփոխման համար:

Այդ պատճառները զլխաւորապէս, ի հարկէ, պատճառ էն հողային հարցի շուրջը:

Այս օրակէս մեր յիշած գաւառներում ինքն ժողովուրդը իր սեփական հասկացողութեամբ այն կարծիքի է, որ իր ձեռքի տակ եղած հողը չափ քիչ է, և որ այդ քիչ հողով նա չէ կարող ապահովել իրան:

— Մնացել է, որ երկնքից աստղ վեր բերի, թէ չէ ամեն բան նրա ձեռքից կը գայ: Ես քի աչքով տեսայ. օխտը հատ գարին շարեց պատի տակին. չը գիտեմ քի ինչ թիւիքս ասեց. մէկ էլ տեսնեմ գարին մինը սկսաւ բարձրանալ ի պատի վրայով, սրանից ետքը բարձրացաւ երկուսը: Ետքը — երեքը: Ետքը... հա. ասեց, շուքը Ալաւա, ձեռք գործը դուրս բերել կարելի ա... եթէ նրա մաղից մի կտոր ինձ բերէք — ամեն բան թամամ կըլնի... Մէկ շաբաթ չանցաւ հա, մէկ շաբաթ... դուրսանալ գնամ Չիմնաղ-անա, դուրսանալ. կերած է հացը, խմած ջուրը հալալ ըլնի քեզ, Չիմնաղ-անա:

— Տափը մտնես դու, տափը, որ բերանումդ մի բան չես կարողանում պահել, ասաց Սաբէթօն յուսահատված:

— Ինչի ախր թաքցնեմ խանութից. նրա հացը չի, որ ուտում եմ. ես էն օրն էլ ասեցի: Ինչպէս չի, խանութի կտոր, որ խալիք իմանայիր, ինչ կասէիր ինձ. չէիր թքի երեսիս:

— Հողիմ ջուր գլուխը, որ բերանդ բաց կանես դարձակ դարձակ դուս կը տաս, դարձեալ կըլնատմեց Նշիազարը Սաբէթօն:

— Էհ, Սաբէթօ-բա՛ջի, ինչ որ էլ ասես, ես քու խաթրին չեմ կպչի, չունքի իմանում եմ, որ սիրող բարի ա. էս տան լաւութիւնից բաշխա փիս բան չես ցանկանայ:

— Էս ինչ էք խօսում, ես ոչինչ չեմ հասկանում. տեղին ասեցէք, որ ես էլ մի բան հասկանում, հետաքրքրուցի այս անգամ ես:

— Ես էն օրը, դարձեալ մէջ ընկաւ Նշիազարը, — ասեցի քի, եթէ աղին մին ճար դարձան ըլնի — սա ֆալչի Չիմնաղի ձեռքով պիտի ըլնի: Հէնց էքսի օրը՝ ես, մեծ խանութը, Սաբէթօ բա՛ջի գնացինք Չիմնաղ-անայի մօտ: Դա՛ առաջ ֆալ:

Սակայն դա սխալ կարծիք պէտք է համարել: Ստատիստիկական թուանշաններ չը կան, որպէս զի կարելի լինէր ցոյց տալ, թէ այդ գաւառներում ինչի մէջ է երևում հողի պակասութիւնը, և թէ իւրաքանչիւր գիւղական ընտանիքի վրա որքան հող է գալիս, որպէս զի կարելի լինէր եզրակացնել թէ արդեօք Ղարաբաղի գիւղացիներին աղքատութեան պատճառը հողի պակասութիւնն է, թէ մի այլ պատճառ: Պետական կալուածների միջոցառութեան հրատարակած աշխատութիւնների մէջ էլ, որոնք վերաբերում են Անդրկովկասի արքունական գիւղացիների տնտեսական դրութեանը, այդ մասին չը կան ուղարկութեան արժանի տեղեկութիւններ, որովհետև Ղարաբաղում բնական հողերը և գիւղերը այնպիսի մեծ պրոցէնտ են կաղում, որ դատել այնտեղի գիւղացիների վրա հիմնվելով — միանգամայն անկարելի է:

Հողերի մի նշանաւոր պրոցէնտը, գիւղական աղքատացիութեան հետ միասին բնական են համարվում, և դրանից արդէն պարզ է, թէ որքան ձախորդ և վատ պայմանների մէջ է դրված գիւղական աղքատացիութեան տնտեսական կեանքը: Մենք չենք խօսի բնական հողերի և բնական գիւղացիների ներքին փոխադարձ յարաբերութիւնների մասին, — դա մասամբ ծանօթ հարց է, և մեր այս յօդուածը զլխաւոր նպատակից դուրս, — բայց չենք կարող չը նկատել, որ յատկապէս հողերի պակասութիւնը զգացվում է այն տեղերում, ուր խոշոր հողատիրութիւնը՝ բնական կալուածատէրերի շնորհիվ ոչնչացել է մասն հողատիրութիւնը և գրկել է շատերին սեփական հողերից: Ես խոշոր հողից դուրս գիւղացիների մեծ պրոցէնտը կազմում են բնական և ոչ թէ արքունական գիւղացիները...

Թողնելով աւելի ձեռնհաս անձինքներին վերջնականապէս լուծելու Ղարաբաղի գիւղացիների հողային հարցը ինչ դրութեան մէջ լինելը, մենք մեր կողմից այսքան կը նկատենք, որ Ղարաբաղի գիւղացիները անկասկած հողի մէջ

զցնց մի գաւաթ ջրի վրա, ասաւ քի «էդ ձեռքը դուրս մտնելը բաներ շատ կայ». ետով՝ կրակի վրա մտիկ տուաւ — ասաւ չէ, զըլուս չի դուրս գալի. ջրն երբ մէկ մէկի խառնուեց ես. ա մեն բան խառնվին թորա — ջրի մաջին մամրա արամա րիպա է րիպա րիպ րիպ, վերկացաւ, ասեց քի՛ չէ մեծ ջինը տանը չէ. քանի օր ա սարը քեզաւ ընկել, պղտիկ ջրն երբ չարութիւն են աւնում...»: Կրակ մաղվեց զլինելիս. մեծ խանութ մը գլխին, ծոնկին, խփեց, ասեց քի՛ Չիմնաղ-անա, երկնքումը Աստուած, ներքեւումը դու — մի ճար... Ասաւ քի՛ գարիններն էլ զցեմ տեսնեմ. եթէ գարինները բարձրացան՝ էն վախտ մի բան կըլնի անեղ: Ինչպէս թարփել եմ անում, Աստուած մեղ ողորմաց, գարինները բարձրացան: Ետով երեք կտոր աղի դոնկից ուզեց, մի կտոր էլ մաղ: Տափի տակից էլ որ ըլնէր պէտք է հանէի էլի: Հէնց իմ բաղդիք՝ էն օրը տեսնեմ քի աղէն դոնկերը կտրում ա. սանդղի վրա էլ նրա մաղերից մի քանի հատ մնացել էր — ալիւստի տարած հասցրամ Չիմնաղ անային: Ես նրան մօր տեղ կը դնեմ, մօր տեղ, Աստուած վկայէ: Էս օր բաւաղանից նրա համար էնպէս մի գիւղացի դեմ առեւ, որ խորհրդի ձէն չի լսած. տանկու եմ նրան փնջեցէ՛ք: Գու ջանք, խանութ ջանք, սաղ ըլնի, աղի ջանք սաղ ըլնի. սատանի փայ ըլնիմ եթէ սուտ եմ ասում, որ իրան Հաջի Ալիից եմ առել, վեց հատիկ մանէթ եմ տուել: Աստուած վկայ, էն կանանչ մեռնող վկայ, Գրիստոսի խաչելութիւնը վկայ վեց մանկէթ եմ տուել: Հաջի Ալին որ իմացաւ քի՛ էս գիւղացիդը Չիմնաղ անայի համար ա՛ կուրու տուաւ էս գնով: Ալին Մուհամադի զլխով երգում էր ուտում քի՛ եթէ Չիմնաղ անայի համար չըլնէր, ուրիշ մանէթից

աւելի պակասութիւն չեն զգում, քան թէ, օրինակ, Ալեքսանդրօպոլի գաւառի գիւղացիները, և եթէ Ղարաբաղի գիւղական աղքատացիութեան մէջ այսօր աւելի աղքատութիւն է տիրապետում, դրա պատճառները պէտք է որոնել և մի քանի ուրիշ ձախորդ հանգամանքներում:

Այդ ձախորդ հանգամանքներից զլխաւորը այն է, որ յիշեալ Ղարաբաղը կղզիացած լինելով, չունենալով ներքին հաղորդակցութեան կանոնաւոր ճանապարհներ, գտնվելով վերին աստիճանի տղիտութեան մէջ, չէ կարողանում զարգացնել տեղական զանազան արդիւնաբերութիւնները, առանձին օգուտ չէ ստանում նոյն իսկ տնայնագործութեան արդիւնքներից, և օգուտ չէ տեսնում գիւղատնտեսական այս կամ այն ճիւղով զբաղվելուց:

Եւ գուցէ ոչ մի տեղ Անդրկովկասում այնքան ապարդիւն չէ տնայնագործութիւնը գիւղացու համար, որքան Ղարաբաղում, ոչ մի տեղ այնքան ընկած վիճակի մէջ չէ կաթնատնտեսութիւնը, այդեղործութիւնը, չերամպակութիւնը, և այլն, որքան Ղարաբաղի յետնկած գաւառներում...

Հաստատապէս կարելի է ասել, որ Ղարաբաղի գիւղական աղքատացիութիւնը հողի պակասութիւն չի զգայ, եթէ նա միջոց ունենայ օգուտ քաղելու երկրի բերքներից, եթէ նա միջոց ունենայ աւելի կատարելագործելու գիւղատնտեսական միւս պարագայութիւնները, վերջապէս եթէ նա միջոց ունենայ բացի երկրագործութիւնից, զբաղվելու և ուրիշ այնպիսի գիւղատնտեսական պարագայութիւններով, որոնց համար Ղարաբաղի կլիման և հողը բաւական յարմարութիւն են ներկայացնում...

Այդ տեսակ գիւղատնտեսական պարագայութիւնների նշանակութիւնը, ի հարկէ, հասկանալ չէ կարող Ղարաբաղի գիւղական տղէտ աղքատացիութիւնը, ուր միջին թուով յիշում գլխի վրա միայն մի դպրոց է գալիս, ուր գրագէտների հագիւ 3—40/0 են կազմում, ուր ամբողջ աղքատացիութիւնը գտնվում է նախապետական ան-

սկի պակաս օր հէր աշխատել կը տար...

Իր խօսքը հաստատուելու համար, վերկացաւ տեղից Նշիազարը, ձեռքերը լաւ սրբեց ու դնաց բարձի տակից հանեց մի ծրար:

— Չիմնաղ քի, Սաբէթօ բա՛ջի, ցանցառ մանցառ եմ խօսում... մի տես... սնճի, ճնճի, ճնճի... համա գիւղացիդ ա հա, առանձին ոգևորութեամբ փուց Նշիազարը Սաբէթօի առաջին մի՛ ձգտութիւն որ՝ հիանալի դիւղիւրդ...

— Շատ լաւ ա... վայ էրվիս դու, Նշիազար, էրվիս դու... յանկարծ խօսքի եղանակը փոխելով Սաբէթօն շարունակեց, — շատ ապրիս, Նշիազար, Աստուած ջու մուրազն էլ կատարի: Մարդ էս աշխարհում ինչ որ անի — առաջը կը գայ. եթէ լաւութիւն անես՝ լաւութիւն կը գայ. փիտիութիւն անես՝ փիտիութիւն: Փիտիութիւնը ամեն մարդի ձեռից կը գայ. լաւութիւնն ա դժարը: Հալալ կաթնակեր, հալալ ըլնելով, մի կտոր հացից կարօտ չի մնայ. Աստուած նրա ուղղիւն էլ կը բերի: Շատ ապրիս, Նշիազար, որ էս օջաղին էսքան հաւատարիմ եմ... Մին թո՛ւի դիւրալ էլ ես եմ պատրաստել Չիմնաղի համար, աղի հարսն էլ մին թո՛ւի դանաւալ ա զրկել... Նշիազար, եթէ էս օր ընտել գնալու ըլնիս, արի միտանի գնանք...

— Դե կըրկա աչքիս վրա, իմ զլխիս վրա, Սաբէթօ բա՛ջի...

Շուրաւած ունկնդիր էի սրանց զրոյցին: Ինչ կարող էի ասել, երբ անապատութիւնը այսքան խորը արմատներ ունի սրանց սրտի մէջ. ինչ լեզուով և ինչ ապացոյց կարող էի բերել սրանց մտորութիւնների դէմ: Ի հարկէ, բոլորովին միտք էլ չունէի սթապիկները նրանց այս ցնորքներից: մէկ որ անկարելի էր. երկրորդ՝ այդ ցնորքների փոխարէն ինչ պիտի առաջարկէի նրանց: Դե սիրտը ու միտքը այլ զգացմունքներով էին համակ-

չարժութեան մէջ և ապրում է պայծառ միակողմանի վարք ու բարքով...

Այդ տեսակ հանգամանքներում, իր ներկայիս խեղճ վիճակը նոր ըմբռնող գիւղացին, ի հարկէ, ուրիշ եւք չէ կարող գտնել, բայց եթէ պահպանուած է Կարմիր խաչի օգնութիւնը, որ տղէտ գիւղացու այդ քայլը ոչ թէ միայն նրան չի օգնել, ոչ թէ միայն նրան աւելի լաւ դրութեան չի հասցնել, այլ կը տանէ դէպի անտանելի կեանք, պատրաստելով նրա համար անդիմադրելի թշուառութիւն:

Գարաբաղի գիւղացու բարեկեցութիւնը պահպանութեան և զարթոյնութեան մէջ չէ և չէ կարող լինել: Նրա բարեկեցութիւնը նոյն իսկ իր այժմեան ծննդավայրում պէտք է որոնել՝ կերպարանափոխելով՝ նրա շրջապատող տնտեսական պայմանները...

Խ. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Տեղական ուսուցիչները լսել են հաստատաւորելիքները իր թէ թմամ սրբազան առաջնորդի, Արիւստակէս եպիսկոպոսի հրաժարականը չէ ընդունվել և սրբազան դարձեալ մնում է իր պաշտօնում:

Տեղական ուսուցիչներին հաղորդում են, որ Ողէտայի գեներալ-նահանգապետ Բոգոպ, ուղարկել է թիֆլիս մի պսակ շտաբի մեծաւոր, գեներալ Տրոյցկով անունով, խնդրելով նրան որ դնի այդ պսակը Կոմս Լօրիս-Մէլիքովի դագաղի վրա: Պատկի ժապաւնեւորի վրա գրված է. «Կոմս Լօրիս-Մէլիքովին իր նախկին մի ստորադրեալի կողմից»:

Ժընէվի հայ և վրացի ուսանողները ուղարկել են մի խմբագրութեան անունով, Գարբիէլ Սունդուկեանցին հասցնելու համար, հետեւեալ ուղերձը: «Տաղանդաւոր թատերագիր, Մեր ուշացած ձայնը շտապում է սղծունել ձեր պրական գործունէութեան քսան և հինգամեակը: Այն մեծ հուշակը, որ դուք իրաւացի կերպով վայելում էք ոչ միայն հայերի, այլ և վրացիների մէջ, յայտնվում է ճշմարիտ վարձատրութիւն ձեր «Գրական արդիւնաւոր գործունէութեան, և այսօր մեր ձայնը, ի միջի այլոց, զայիս է վկայելու ձեր այդ ճշմարիտ հուշակը: Մի շարք գեղեցիկ գրութեանցում քանքարաւոր գրչով ձեր նկարած տիպերը կենդանի են մեր հանդէպ: Դժբախտ իսկական տաղանդին յատուկ՝ իրականութեան պարզ ու ճշմարիտ կերպով նկարագրութեան ու

ված: Իս նայում էի այս պարզ և յստակ հոգիների վրա իրանդակված սրտով: Սրանցից մէկը, նոյն իսկ Նիկողայրը, այդ միտմամբ գիւղացու ուսմանը, իր արտաքին կոչում ու կոպիտ կաշու տակ որքան բարի սերտ ունէ: Նոյնը Սարգիսը, այդ մշտական քրթմնախորհրդին, այսօր զայիս է գործով գոյն մօր պէս իր «աղի աղջկան» և ներկայանում է նրան, որպէս պահպան հրեշտակի: Ապա կարդացէք այս օրերը և տեսէք ազատ ու բիրտ կեդներին տակ ինչ անգին զոհարներ են գտնվում...

Իմ օրագիրը ունի պակասորդ տեղեր. ժամանակ առ ժամանակ և երկար միջոցներով՝ ես չէի վկայում նրա էջերին: Սիրտ չը կար գրելու: Գլխիս կեծ ձախորդ, հանգամանքները ի դերն էին հանում գրելու ամենայն կարելիութիւնը: Տեղի ունեցած այս տեսակ դիպուածները այն աստիճան տառապեցնում էին իմ ջղերը, որ ոչ թէ գրելու առնել ու կրկնել այդ ցաւալի անցք ու դեպքերը թղթի վրա, այլ թէ ամենայն ջանք էի գործ դնում չը մտածել անգամ նրա ըմբռնող գրութեանը: Բայց ի նախիր էր այսպիսի աշխատանքը. այդ դաժնութիւնները հալածում էին իմ միտքը. ինքս ինձանից չէի կարողանում խուսափել և օրերը երկար շղթայով անցնում էին մէկի մէկու յետևից և օրագիրս մնում էր անշարժ անկալի: Ստացած վերջերիս միտմամբ այն ժամանակ խիստ սաստիկ էր և թույլ չէր տալի հանգիստ սրտով չըջանալ իմ չորս կողմը, որ կարողանայի օրագրովս պարտապէս: He do то-го, бессилен: Այժմ ուրիշ բան է. այն վշտադին անցքերը, որոնք գլխիս անցան, այժմ նրանք անցեալն են վերաբերվում. նրանց հաւելի սարսափել անցել է, թողնելով սրտիս մէջ ցաւալի յիշատակ:

պատկերացման, մենք ճանաչում ենք նրանց ամենքին: Ճանաչում ենք մենք Պէպոն. նա ամեն օր հայերիս մէջն է և մեզ հետ է. նա հայ ժողովրդի պատուաւոր, բայց անպատուած, չքաւոր, բայց ոչ ծուրութիւնից, այլ հարստահարված, աղքատ, բայց անարդիւն, աշխատաւոր, բայց անպաշտպան մասն է ճանաչում ենք մենք և Յարութիւնին. նա էլ մեր, հայերիս, կարգերումն է. նա Պէպոնների անպատուող, հարստահարվել, անարդիւն է. նա հայ ժողովրդին աւերող բռնաբան է: ճանաչում ենք մենք Կէկէլին, որ հայ ընտանեկան տխուր ու բռնաւոր կրթութեան արտադրութիւնն է, Կէկէլին, որից այդ կրթութիւնը դարձել է մի ճնշված, աղաւաղված էակ, դարձել է ընտանեկան անշունչ զարդարանքներից մին, դարձել է ստոր առևտրի մարդակազմի անդամ, ազգէտ ու անողորմ կերպով խեղդելով նրա մէջ ամենայն կամք, ինքնուրոյնութիւն, ազատ ձգտումներ: Իրեն խտակ հայրու, ձեր գեղացի գրածներում պատկերանում է հայութեան յայտնի շրջանների տղեղ ու նախապաշարումներով լի կեանքը: Նրան հանելով այդ կեանքը, դուք, հիմադիր հայոց բնի, ձեր տաղանդի գործնական, անողորմաբար հալածեցիք, ծաղրեցիք նրան, նախատիքով դրոյմեցիք նրան, ապագայ սերունդներին կտակելով ձեր քանքարաւոր գրչի նկարները, իրեն յիշատակ անցած ժամանակներէ: Գնահատելով ձեր գրական տաղանդաւոր գործունէութիւնը, մենք խառնում ենք մեր ձայնը մեր հայրենակիցներին անկեղծ ձայնի հետ, գոչելով՝ կեցցէ Սունդուկեանց:

ԱռԱՆՏԻՍՅՈՒՅԻ Կարապետեան և Նիկողայրեան հայոց երկուսն ուղուամբարանների հոգաբարձութիւնը խնդրում է մեզ տակ հետեւեալ յայտարարութիւնը: «Ախարախայի Կարապետեան և Նիկողայրեան զարդանքները համար հարկաւոր են ուսուցիչներ զանազան առարկաներից: Ցանկացողները թող փութով դիմեն նոյն զարդանքների հոգաբարձութեան, ներկայացնելով իրանց վկայագրերը և յայտնելով պայմանները»:

ՆԵՐՔԻՍՆՆՅՈՒՅԻ մեղ գրում են: «Թիֆլիսի կազմուած պատիւ կառավարչի պ. Նաւալինին, գաղով Նրան ամսիս 5-ին, քննեց տեղիս նահանգական դանձարանը: Յոյս ունենք, որ նորին գերազանցութիւնը մեր գլխաւորակց կից կը բախտ լընայողական արկղը, որի մէջ մեծ կարիք է զգացվում, ինչպէս այդ տեսակ հաստատութիւն բացված է արդէն միւս նահանգական դանձարաններին կից»:

ներ... Այժմ կարելի է լցնել օրագիրս լուսանցքները:

Մտաբերում եմ... Այսինքն ամսի վերջերն էր: Գրութեան թույլ չէր տալ ինձ յաճախել դասերս. ինձ կը մեղադրէին էլ թէ՛ «ծանրացած կնիքն էլ» դռնէ դուռն ընկած՝ դասերի կերթալ. արեւ տեսնված բան չէ... Իրօք որ հարկաւոր էր մի առաւելական դասերից իմ պարապմունքները, բայց տան հաղար ու մէկ մանր հոգսերը թույլ չէին տալ ինձ կատարելու այդ, և ես մէկ օրից միւս օրն էի յետաձգում տալ իմ ժամանակաւոր հրաժեշտը երկու աշակերտներին և մի աշակերտուհու: Ինչ անէի. ինչու պիտի արթնէի... Ուրիշ եկամուտ չը կար բացի այդ դասերի վարձից: Եթէ այդ եկամուտն էլ սպասելի, յետին մութեցկանի գրութիւնից աւելի խիստ կը լինի մեր գրութիւնը: Մայիսի մէկին, մտածում էի ես, կուսենամ 45 ր. իմ հիւանդութիւնը հաղիւ թէ երկու ամսից պակաս տեղի, ուրեմն այդ երկու ամսւայ մէջ ես կը դատաւարաւորվի անգործունէութեան: Գուցէ սկզբնականում ամենքը զիւրեր են տեղափոխվում. այդ ինձ համար նշանակում է, որ ամբողջ ամառը նա կ'անցնի ինձ ունենալու: Ինչ է ասումս: Ինձ այդ երկու ամառվայ ամիսներում—չը գիտեմ. և այդ ամառվայն էլ ձեռքիս... Որն ի բուն այդ էր իմ մտածմունքներին նիւթը: Գլուխս կորցնում էի այս տեսակ մտքերի մէջ: Պետք է վաղեմի լիւր... Ինչ գրեմ ես նրա մասին: Բաւական է եթէ ասեմ, որ նա իր նոր պաշտօնի մէջ հաղիւ հաղ երեք ամիս կարողացաւ մնալ. աւելի ճիշդ կը լինի ասել՝ երեք ամիս միայն նրան այնտեղ պահեցին: Այս անգամ էլ կրկնեց այն, ինչ որ ասում էին անգամ տեղի էր ունեցել: Նախ սկսեց դանդաղել իր նոր պաշտօնից, յետոյ՝ մի քանի օր տանը նստեց, յետոյ՝ խնդրեց տունը որ

Մեր դաւառական թղթակիցներից շատերը սովորութիւն ունեն դիմել մեզ, խնդրելով, որ մենք նրանց նամակով պատասխանենք թէ ինչ է պատճառը, որ նրանց այս կամ այն յօդուածը, կամ թղթակցութիւնը չէ տպագրվել: Շատ ցաւաւ եմք, որ ժամանակի պակասութեան պատճառով, մեզ անհաւարին է լինում մեր թղթակիցներից իւրաքանչիւրին նամակով պատասխանել թէ ինչ է եղել նրանց այս կամ այն գրութեան չը տպագրելու պատճառը: Որքան հնար է լինում, պատասխանում ենք լրագրի էջերում, բայց իւրաքանչիւրին նամակներ գրելով՝ մեզ կատարելապէս անհաւարին է: Մենք նամակ կարող ենք գրել միմիայն բացառական դէպքերում:

ԱՅՈՒՅԻՍՅՈՒՅԻ մեղ ուղարկված է հետեւեալ տպագրելու համար: «Տեղիս երկուսն զարդանքների չքաւոր աշակերտների և աշակերտուհիների օգտին տուած ներկայացումից հոգացաւ ընդհանուր արգիւնք 156 ր. 50 կ., որից 34 ր. 50 կ. ծախս դուրս գալով՝ մնաց զուտ արգիւնք 122 րուբլի: Այդ գումարով առնված է 50 չքաւոր աշակերտների և աշակերտուհիների համար՝ հագուստ և կոշիկ»:

Փետրվարի 11-ին, շաբաթ օր, Թիֆլիսի աղաւակներին բանի թատրոնում, հայ-թատերասերները, նախաձեռնութեամբ տ. Վ. Եսայեանցի, յօդուտ այն հայերին, որոնք ներկայան միջոց չունեն բարձրագոյն ուսում աւարտելու: Ռուսաստանում, ներկայացրին առաջին անգամ Սարգուս և Նաթակի. երեք արարուածով կոմէդիան, որը փոխադրել էր հայոց բնի համար պ. Կ. Ն. Թէ թատերասերներին անձնաւորութիւնը, թէ պիտայի նորութիւնը և թէ դաւելաի բաղմալորման լինելը գրաւել էին դէպի թատրոն մեծ հասարակութիւն, այնպէս որ թատրոնը համարեա լի էր բաղմալորութեամբ: Չը նայելով որ պիտայի բաղմալորութիւնը մի փոքր խորթ էր մեր կեանքին, և չը նայելով որ «Բաժանվեց» պիտայի գլխաւոր դերերը կատարում էին միշտ առաջնակարգ դերասաններ և դերասանուհիներ, օրինակ Սամիւս, այնու ամենայնիւ մեր թատերասերները այդ դժուարաւոր պիտան բաւական լաւ խաղացին և վաստակեցին հասարակութեան ծախմալորութիւնները: Թատերասեր օրիորդներից աչքի էին ընկնում իրանց լաւ խաղով օր. Ս. Գալանդեան, որը խաղում էր պիտայի գլխաւոր հերոսուհու, տիկին Շուշանի Բուրլեանի դերը և որը պիտայի ամենադժուար և պատասխանատու դերն էր, օր. Ա. Ալաւաղեան և օր. Գալանդեան: Մնացած երկու թատերասեր

արձակեն պաշտօնից, յետոյ՝ սկսեց բացակայ լինել զինները տանից, ուր զայիս էր միայն քընելու, գոռ ու գոռում բարձրացնելու, սկանդալներ անելու: Ինչ որ ունէինք չունէինք—ամենքը սրբել տարել էր տանից. կամ հարաւ էր զրել՝ կամ ծանել: Բանը այնտեղ էր հասել, որ քըն ու զարդերն էլ տարել էր: Պարտքում է սիրտս, որ հարկադրված եմ մտաբերելու թէ՛ նա մինչև անգամ անտես չէ անում սպիտակեղէններս դրաւ դնելու. ամօթից դեմքին եմ մտնում, մտաբերելով այդ խաղատաղութիւնը... Այնուհետև հասաւ և ինձ համար այն ժամը, երբ՝ ամենայն համբերութիւն հատած՝ վճռողաբար յայտնեցի նրան, որ այս րօպէից յետոյ մեր կենակցութիւնը այլ և չէ կարող տեղի ունենալ. ոչ թէ նրան կնիք չեմ կարող լինել, այլ թէ առանց զորանքի չեմ կարողանում նայել նրա վրա, խօսել նրա հետ: Ստիպել ինձ կենալ նրա հետ այսուհետև անկարելի է, իսկ եթէ նա պիտի հալածէ ինձ իր ներկայութեամբ, ես ընդունակ կը դառնամ դիմել ինքնասպանութեան: Կը սպանեմ ինձ և ինձ հետ միասին կը կորչի նրա դաւաճելով Նա սկսեց ինձ օրէնքով սպառնալ՝ աւելացրեց թէ՛ մենակ կենալու համար երբեք վրէպակաւն չը պիտի տայ, և թէ՛ իր արտօնութիւններից մի մասի չափ չը պիտի հրաժարվի:

—Իս ընդամենը ոչինչ չեմ պահանջում. ոչ վրէպակաւն, ոչ հաց, ոչ ջուր, միայն թէ՛ աղաւթի ինձ քո ներկայութիւնից... Եւ այս է իմ առաջին և վերջին խնդրը: Եթէ դու չը գնաս այստեղից, ահա ես կ'երթամ...

Նա ճանապարհս կապեց: —Լաւ, ես կ'երթամ, բայց մտքիդ պահէ... Вь свое время я тебя по этому вытребую! Այսպէս նա գնաց, ես մնացի միայնակ: Սպա-

օրիորդները աննշան դերեր ունէին: Իսկ թատերասեր պարոններից աչքի էին ընկնում իրանց լաւ խաղով պիտայի գլխաւոր հերոսի դերը կատարող պ. Վ. Մամիկոնեան և պ. Մանդինեան: Չինք կարող չը նկատել, որ եթէ թատերասերները մի այդպիսի դժուար պիտան քիչ թէ շատ տանելի կերպով ներկայացրին հայ բնի վրա, դրանով նրանք մասամբ պարտական են իշխ. Ն. Ամատունու աշխատութեանը, որը բեմասերի պաշտօն էր կատարում: Իսկ ինչ վերաբերում է պիտայի լեզուին, պէտք է ասել, որ թարգմանութիւնը բաւական անհարթ և ուսուցիչ դարձուածներով լի էր, երեկ հետեւեալ շտապով աշխատանքի: Ներկայացումից յետոյ, զաւեշտին, պ. Գալանդեան կարողաց Թ. Գովանդիսեանի թարգմանած Ռւլանդի «Երգչի անէթը» բանաստեղծութիւնը: Ապա զրկեցան պ. Բաշինջաղեանի կենդանի պատկերները, որոնք ներկայ եղողներին բուռն ծափահարութիւններին արժանացան: Չաւեշտի մէջ պէտք է երգէր և օր. Ամիկոնեան, բայց նա հիւանդութեան պատճառով չը կարողացաւ երգել: Վերջացնելով ներկայացման մասին մեր խօսքը, չենք կարող յոյս չը յայտնել, որ վերոյիշեալ ներկայացումը վերջինը չի լինի մեր հայ-թատերասերների կողմից:

ԲԱՅՈՒՅԻ քաղաքագլուխ, պ. Դեպուտ-Յինովի-չից, ստացանք հետեւեալ նամակը. «Ներկայ տարվայ մայիսի 6-ին Բագուի Նիկողայրոսեան տունավաճառը կը մտնի իր գոյութեան երրորդ տարեւերջանը: Այդ տօնավաճառի նշանակութեան մասին, որի բացման համար այդքան ջանք թափեց Մովսիսի վաճառականութիւնը, բաւական զըրկեց արդէն: Այժմ դնենք Մանիկովի ջանքերով գլուխ բերած, դէպի Բուխարա և Սամարկանդ տանող երկաթուղային դժի աւարտվելով՝ Բագուի տօնավաճառը աւելի էլ մեծ նշանակութիւն պիտի ստանայ: Ինչ և իցէ, տօնավաճառի գոյութեան առաջին երկու տարիները մեզ յոյս տալիս որ տօնավաճառը արդարացից վաճառահանների սպասելիքները, թէն, բնականապէս, եկած վաճառականների թիւը առաջին անգամն էր չը կարող չառ մեծ լինել: Այնեալ տարվայ տօնավաճառի վաճառականների ցանկութեան համեմատ, տօնավաճառը իր ժամանակաւոր հրապարակային տեղափոխվում է մշտական հրապարակի վրա, որը միացած է քաղաքի կենտրոնի հետ ձիաքաղ ներկայութեանը: Նոյն վաճառականների կողմից հաւանութիւն ստացած յատակագծին համեմատ՝ հրապարակի վրա քաղաքի հաշուով կառուցվում է քարեայ կրկանների բաւական մեծ թիւը: Իւրաքանչիւր կրկանի յատակի

սելի էր, որ այնուհետև սիրտս թնթում էր պիտի ստանաւոր, ես հանգստութիւն պիտի գտնէի: Բայց աւագ. փորձանքները՝ կասես՝ ինձ համար նոր էին կալել: Միայնակութիւնը թուում էր ինձ մի վիթխարի օձ, որ փաթկալվել էր պարանոցով, չունչ առնել չէր՝ տալիս, սեղմել էր կուրծքս, ամենայն րօպէ սպառնում էր խեղդել ինձ իր դարչին սառն օղակները մէջ: Չը նայելով իմ ի բոլոր սրտէ ատելութեանս դէպի Պետր Վասիլեւի, —ատելութիւն, որի համար դժուար է չափ ու սահման յորինել,—զայիս հասնում էր և այնպիսի վայրկեան, երբ պատրաստ էի կրկնել ընդունել նրան և առաջարկել նորից ի նոր իմ կենակցութեանը: Կասես թէ՛ նոր փափակում օձաւոր կար սրտիս մէջ, կրկնապատկելով քաշել այն ամեն տանջանքները, որոնք հետեւաբար տանում էին նրա ներկայութեամբ: Այս միայնակութեան օձը չարաչար տանջում էր ինձ: Մի քանի անգամ ուղեցի Պ. Վ. նամակ գրել, կանչել տալ նրան: Բայց հենց որ ձեռք գրիչ առնէի՝ աչքերս կը միմեղ, թալկութիւն կը դարձնէր: Սիրտ կը տայի ինքս ինձ, կը կշտամբէի ինձ փորձողութեանս մէջ, և կը մնայի միայնակութեան օձի օղակներում տանջվելով: Նոյն իսկ այդ ժամանակամիջոցն էր, երբ իմ ամեն կասկածանքները՝ աշխարհի երեսին ապրելու օգտակարութեան մասին, մարդկանց սրտի բարի ձեռք տուածների նկատմամբ, ընտանեկան կեանքի և սրա առանդական պարտականութիւնների վերաբերմամբ, հասարակութեան կաց ու նիստի, բարք ու վարքի նկատմամբ,—իմ կասկածանքներն, ասում եմ, մտայլ գոյն էին առել, սիրտս բերանս հասցնելու համար: Ուրից մինչև գլուխ յոռադատ էի:

(Կը շարունակվի)

մակերևութի վրա հաւասար կը լինի 7 քառակուսի սառնիք, իսկ կրակի բարձրութիւնը 2 սառնիք կը լինի: Կարելի է վարձել մի կրակ, երկուսը մի ֆատարով և երկու խառնուրդներ երկու գահադան ֆատարներով վրա, որոնք իրար մէջ անցը ունեն: Ամբողջ տօնավաճառի համար մի խառնութի զինը նշանակված է 60 բուրլի, երկու միացած կրակներով համար՝ 100 բուրլի: Վարձել կրակը կարելի է հեռագրով քաղաքագլխի անունով, իսկ փողը պէտք է մտցնել քաղաքի կասսան 27 ապրիլից ոչ ուշ, որպէս զի մի այլ անձ չը վարձի նոյն կրակով: Տօնավաճառի ժամանակահատիցը նշանակված է մայիսի 6-ից մինչև յուլի 1-ը: Վճարումները համար արվում է տասն օրվայ արտօնութիւնը: Իրանց սեփական կրակներ չլինել ցանկացողներին քաղաքը գտնի է զինջանում խնդրատուի ընտրութեամբ, առաջին վերջնական վարձ յօդուտ քաղաքի, նայելով տեղին՝ տարեկան 1 բուրլուց սկսած մինչև 3 բուրլի իւրաքանչիւր քառակուսի սառնիքի: Բազուի մէջ քաղաք է ժամ լինելով, կրակի կառուցումը թանգ չի նստի: Տօնավաճառը գտնվում է առանձին յանձնաժողովի վարչութեան տակ, որը և հոգում է վաճառականներին ամեն տեսակ յարմարութիւններ և դիւրութիւններ մատակարարելու մասին:

Մեր խմբագրութեան մէջ ստացվեց այս օրերն Թիֆլիսում լոյս տեսած «Հիմնարկութիւն դաւաճական ուսումնարանի» զրբը: Դա հանգուցեալ վարժագետ Ալեքսանդր Արարատեանի աշխատութիւնն է: Արարատեանի անունը անյայտ չէ, չնորհով այն մի քանի աշխատութիւններ, որոնք դուրս են եկել նրա զբոյն տակից, և որոնց մէջ նշանաւոր է նրա «Փնջիկը» և «Գիւղական խալիֆան»: Ինչպէս «Գիւղական խալիֆան» այնպէս և այս նոր լոյս տեսած «Հիմնարկութիւն դաւաճական ուսումնարանի» անունով զրբը վերաբերում են մի ժողովրդական նոր դպրոցի հիմնարկութեան և դարձեցման պատմութեանը, այդ աշխատութիւնը պարունակում է իր մէջ բազմաթիւ գեղեցիկ, կենդանի և ճիշդ նկարագրութիւններ գիւղական կեանքից, որը, ինչպէս երևում է, շատ լաւ ուսումնասիրած է եղել հանգուցեալ երիտասարդ հեղինակը: «Հիմնարկութիւն դաւաճական ուսումնարանի» զրբը, որի զինը 70 կապէկ է նշանակված, և բաղկացած է 212 երեսից, կարգադրելու արժանի է, և նրա տարածվել ցանկալի է թէ բոլորապէս թանկ տեսակէտից, և թէ այն պատճառով որ նրա վաճառումից զոյգացած արդիւնքը կարող է նիւթական նպատակ հասցնել հանգուցեալ հայ վարժագետի օգնութեան կարօտ ընտանիքին: Արարատեան թողել է և մի քանի ուրիշ գրութիւններ, որոնք դեռ չեն տպագրված:

Մի հայ երիտասարդ, պ. Վահան Արծրունի, որը մի քանի տարի առաջ աւարտել էր իր ուսումը Փարիզի բժշկական դպրոցում, և վարել է մինչև անգամ փարիզի դաւաճական մի հիւանդանոցում բժշկի օգնականի պաշտօնը, այս օրերս, ինչպէս մեզ հաղորդում են հաստատ աղբիւրից, քննութիւն է տուել Պետերբուրգի բժշկական Ակադեմիայում և ստացել է բժշկագետի կոչումը:

ՇՈՒՆՈՒՑ մեզ գրում են. «Թարթար Կայսրանի մօտ, նորերս տեղի է ունեցել մի արտասովոր, աւաղակութեան դէպք: Աւաղակները մի խումբ, որը բաղկացած էր մօտ 10 հոգուց, յարձակվելով մի ահագին խումբ սայլապանների վրա, նոյն իսկ փոստային ձանապարհին, կողպտել է նրանց: Չը բաւականաչափ կողպտուտով աւաղակները վիրաւորել են սայլապաններից մէկին, և սպանել են ոչ հեռու գտնվող մի պահապանին: Ապա կողոպտելով մի հարուստ թուրք կալուածատիրոջ, աւաղակները անհետացել են: Ինչպէս երևում է, այդ աւաղակային խումբը բաղկացած է գլխաւորապէս այն անձինքներից, որոնք Վերմանի յայտնի սպանութեան պատճառով փախուստ են տուել:»

Մեզ հաղորդում են, որ Ախալցխայի հայոց դպրոցում վերջին ժամանակներս տեղի ունեցած խառնակութիւններ և կռիւները գործը քննելու համար հոգևոր իշխանութեան կողմից նշանակված քննիչը դեռ չէ գնացել Ախալցխա: Թէ ինչն է այդպէս ուշանալու պատճառը մեզ յայտնի չէ,

բայց չենք կարող չը նկատել, որ գործը անյապաղ պէտք է քննել և պարզել իրողութիւնը, քանի որ դպրոցի մէջ պատահած դէպքերը այնպիսի բնաւորութիւն ունեն, որ ուշացնելը դրանց վերջ տալը կը նշանակէ ուղղակի դպրոցին վնասել և նոր խառնակութիւնների պատճառ տալ:

ԿԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Ընթերցողները հետզհետեւ թանկանում են այստեղ: Ալիւրը ծախվում է 1 բ. 50 կ., մինչև 1 բ. 60 կ. պուրը: Չբաւոր դասակարգի դրութիւնը քանի գնում ծանրանում է: Եւ ցաւալին այն է, որ հացը, ինչպէս երևում է, գարնանը աւելի պիտի թանկանայ: Հացի թանկութեան պատճառն այն է, որ անցեալ տարվայ բերքը շատ աննշան էր: Նկատելի է և այն, որ նոյն իսկ առաւ տարիներում անգամ կարծի երեւին պտղաւետութեամբ հռչակված նահանգը, միջոց չունի ինքն իրան կերակրելու: Նախ այն պատճառով, որ նահանգի աղքատները չեն կարող ինքն իրան խոտ չէ, երկրորդ՝ բնիկ ժողովուրդը վերջին պատերազմից յետոյ դաղթեց Թիւրքիա, իսկ նրանց այժմեան փոխանորդները՝ գլխաւորապէս աղքատ, երկրագործական դործիւններ և անասունների կարիք զգացող և տեղական հողի յատկութիւններին անմատչելի մնալականներ ու զուլաբորներ լինելով՝ չեն կարող մի շօշափելի արդիւնք ստանալ հողից: Եւ ինչ բերք կարելի է սպասել այնտեղ, երբ դանադան տեղերում աղքատ ժողովուրդը ստիպված է նոյն իսկ բանով փորել արքը և այդպիսի անպատրաստ հողի մէջ ձգել իր սերմը:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՐՈՄԱՆ ՏԵՍՈՒՄԻ ՎԱՐՄՈՒՆԲԸ

Աւտրիայից անդադար եկող հեռագրական տեղեկութիւնները արդէն բաւական պարզ գաղափար են տալիս այն աղմուկների մասին, որոնք տեղի են ունենում հենց այժմ էլ Պէշտում, ինչպէս օրինադրի առիթով: Աղմուկները անցան հրապարակական ցոյցերի, և այս օրերս Պէշտում փողոցներում այնպիսի թշնամական ցոյցեր եղան թէ դէպի կառավարութիւնը ընդհանրապէս և թէ դէպի մինիստր-պրեսիդէնտ Տիստա մասնաւորապէս, որ օրինադրի պաշտպանները ստիպվեցան դիմել անել:

Այդ թշնամական ցոյցերը՝ նոյն զինուորական օրինադրի առիթով ուղղվեցան մեծ մասամբ դէպի այդ օրինադրի գլխաւոր հեղինակը, դէպի Տիստա, որը վերջին օրերում թէ Պէշտի փողոցներում և թէ ունիւսական պատգամաւորների ժողովում ենթարկվեց ամեն տեսակ թշնամական, և արժամարտական ցոյցերի: Թէ ամբողջ, թէ շատ պատգամաւորներ և թէ մասնաւոր ուսանողութիւնը մի քանի օր շարունակ թնդացնում էր օդը «Կորչի Տիստա» աղմուկներով, կցելով այդ աղմուկներին վերին աստիճանի վիրաւորական անխաղաղութիւններ և նկատողութիւններ...

Պէշտում տեղի ունեցած աղմուկների սկզբին արդէն մենք ենթադրում էինք, որ Տիստա առանց ուշացնելու հրաժարական կը տայ, քանի որ մի կողմից զինուորական օրինադրի վերաբերմամբ ստիպվեցան զիջողութիւն անել, և միւս կողմից ժողովին թշնամութիւնը դէպի Տիստա չափից դուրս արդէն սուր բնաւորութիւն ունէր: Մեր այդ ենթադրութիւնը, որը նոյնն է, ինչ որ Լեւոն պական անխաղաղութիւնները ենթադրութիւնը, հիմնված է իսկապէս եւրօպական դիւլոմատիային յատուկ մի սովորութեան վրա, — այն է որ մի օր և է ուղղութեան կամ նախադրի պաշտպանը հրաժարվում է իր պաշտօնից, երբ իր նախադրի մերժվում է, երբ ժողովուրդը կամ ժողովը այսպէս կամ այնպէս ցոյց են տալիս, որ համբարալ չեն առաջարկած մտքի հետ:

Այդ քաղաքական նրբութիւնը ունի իր առաւելութիւնները և դարձանալի է, թէ ինչու Կորոման Տիստա, այդ բաւական խելացի քաղաքական գործիչը, այս անգամ չեղելով իր յիշանի աւանդութիւններից, յամառում է, և չէ ուղղում ասպարեղից հեռանալ, թէ և ամբողջ Պէշտի մէջ կատարել թշնամութիւններ են լինում նրա դէմ, թէ և հասարակաց կարծիքը նրա դէմ է, և նա անմեն օր մի քանի անգամ «Կորչի Տիստա» է Լեւոն:

Վերջին հեռագրից երևում է, որ Տիստա յայտ-

նել է, թէ ինքը իսկոյն կը հրաժարվի, եթէ համարվի թէ իր անձի վրա ունեցած հաւատը խախտված է: Սակայն միթէ Պէշտի մէջ տեղի ունեցած ցոյցերը չեն ապացուցանում այդ բանը:

Կորոման Տիստա իր անցեալ գործունէութեամբ ցոյց է տուել, որ ինքը ժողովրդի համար գործող մարդ է, և թողորդին քաղաքական բաղդանդիքի դիտումներ չունի, և միանգամայն անհասկանալի է, թէ ինչու այդ մի և նոյն Տիստա ժողովրդի շնքին է փաթակվում, քանի որ այդ ժողովուրդը նրա հեռանալն է պահանջում:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Պէշտից հեռագրում են մի տարօրինակ լուրի մասին, այն է, որ իբրև թէ գնեւալ Բուլան-ժէ մտադիր է շուտով Պէշտ գալու:

— Ինչպէս գրում են Բէլգրադից, սերբական մինիստրութեան ճգնաժամը շուտով չէ կարող անցնել, և եթէ կաղմակներով էլ մի նոր մինիստրութիւն, նա երկար գոյութիւն ունենալ չէ կարող, քանի որ կուսակցութիւնների մրցումը շատ կատաղի է և վերաբերում է արմատական հարցերին:

— Գնեւալ Բուլան-ժէ այս օրերս դիմել է ֆերանտական ընտրողներին մի առանձին հրաւիրադրով, որով նորից արժանութիւն է պատգամաւորներին ժողովը լուծելու հարցը, և յարձակվում է այժմեան կառավարութեան վրա:

— Ունգարական պատգամաւորների ժողովի փետրվարի 3-ի նիստում հարց եղաւ Պէշտում տեղի ունեցած խառնակութիւնների մասին, և այդ առիթով ժողովում տեղի ունեցան թէ աղմուկի վիճաբանութիւններ, թէ շատ խիստ յարձակունքներ կառավարութեան վրա:

— Բելգրադից հեռագրում են, որ կառավարութիւնը վճռել է մի քանի դիւլոմներ անել գաղթական քաղաքականութեան հարցում:

— Աւտրիական կայսրուհին մի փոքր տկարացել է:

— Բէլգրադից հեռագրում են, որ իբրև թէ այնտեղ բացված է դաւաղութիւն: Նիստապաշտօնական լրագրիւնները հաղորդում են, որ ոչինչ դաւաղութիւն չը կայ, և որ այդ լուրը տարածում են միմիայն Միլան թագաւորի թշնամիները:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Փետրվարի 2-ին Պետերբուրգում կայացաւ «Գրականագէտներին և ուսումնականներին օգնող ընկերութեան» տարեկան ընդհանուր ժողովը, որի ժամանակ ուսուցիչ «Народна» շաբաթաթիւրի հրատարակիչ պ. Գալէլսկուրով օտի կանգնելով, առաջարկեց յօդուտ ընկերութեան գրաւալով 1 կապէկ իւրաքանչիւր բաժանորդից: Այդ օգտաւէտ ընկերութիւնը ներկայ թվի յունվարի 1-ին ունեցել է 743 անդամ: Ընկերութիւնը ունի 31 թոշակաւորներ: Գործիւնի որոշոց ուսումնական համար ծախված է 1,895 բուրլի, նպատակներ տրված է աւելի քան 15 հազար բուրլի: Ընկերութեան անշարժ գրաւալուից 100 հազարից աւելի է:

Սպանիայում պատրաստութիւններ են տեսնում տոնիւս սպանիական յայտնի բանաստեղծ Յոսէ Է զօրիլ ԼԼ ա յի գործունէութիւնը: Տօնախմբութեանը կը մասնակցեն աւելի քան 10 հազար մարդ: Ի միջի այլոց բանաստեղծի գլուխը պիտի պսակեն մի ոսկի պսակով, և այժմ թագուհուն ներկայացրած է բաղմամբ ստորագրութիւններով մի խնդրագիր, որով խնդրում են, որ մինիստրները, պետական գործիչները, սպանիական աւագների և մամուլի ներկայացուցիչների ներկայութեամբ ինքը թագուհին իր ձեռքով դնէ այդ ոսկի պսակը թագուհու բանաստեղծի գլուխին, որը հարատեցրել է մարկենի գրականութիւնը շատ գրաւանքներով: Այդ առիթով տեղի պիտի ունենայ ճաշկերպի և պարահանդէս:

Կ. Պոլսի «Արեւել» լրագրի մէջ կարդում ենք. «Տաւնեթումայ հրէայ երիտասարդ մը Պ. Պ. Վ., մի քանի ամիս բուռն կերպով սիրահարուցեալ Գոնգորտիայի երգչուհիներէն օր. Նիքոլայի վրա, առանց սակայն իր սէրն անոր յայտնել համարձակելու: Իմանալով որ իր սիրոյ առարկայն հիւանդացեալ է և անկողնոյ կը ծառայէ, խորին յուսահատութեան մը մասնուեցաւ: Երիտասարդն և յայտնեց իւր բարեկամներէ ունեցած անձնաստեղծութեան պիտի դիմէր, եթէ օր. Նիքոլայն միտնէ: Խեղճ աղջիկը մուսա արդարեւ, և Պ. Պ. Վ. մի քանի օր վերջը Զմիւռնիա ուղեւորվեցաւ դործի պատճառաւ: Երէկ մայրաքաղաքը հասած հեռագիր մը կը յայտնէ թէ հրէայ երիտասարդն անձնասպան եղեր է բէլլուլիի հարուածով մը. իր թղթոց մէջէն նամակ մը

գտնուել է, յորում կը յայտնէ իւր անձնասպանութեան պատճառն:»

«Moniteur» լրագրի հաղորդում է, որ Կ. Պոլսի յոճապ պատրիարքարանը լուր է ստացել, որ Անտիօքում մի յոյն քահանայ սպանել է մի ուրիշ յոյն քահանայի, այդ վերջինը բողոքականութիւն ընդունած լինելու պատճառով:

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՄՆԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՑ

ՓԱՐԻԶ, 10 փետրվարի: Նոր մինիստրութեանը մամուլը սառնութեամբ է վերաբերում: «Journal des Debats» ասում է որ մինիստրութիւնը անկարող է պարզ և ամուր քաղաքական պրօգրամ մշակել և կը վայելէ շատ աննշան վստահութիւն: Արմատական լրագրիւնները մեղադրում են նոր մինիստրութիւնը, որ նա կազմված է հանրապետական կուսակցութիւնների փոքրամասնութիւնից: Բուլան-ժէան «Presse» լրագրիւր գտնում է որ նոր մինիստրութեան գոյութիւնը մի տեսակ սպառնալիք է երկրի դէմ: Իսկ պահպանողական լրագրիւնները բացարձակապէս թշնամաբար են վերաբերվում նոր մինիստրութեանը: Միայն չափաւոր հանրապետական լրագրիւնները համակրութեամբ են ողջունում մինիստրութեանը:

ՉԱՐՁՈՒ, 11 փետրվարի: Այսօր ճանապարհ ընկաւ Բուխարայից դէպի Պետերբուրգ Բուխարայի ղեկավարութիւնը, Նոյն կայսերական Մեծութիւններին շնորհատրելու համար անցեալ 1888 թվի հոկտեմբերի 17-ին պատահած վտանգից փրկվելու առիթով, նոյնպէս և շնորհակալութիւն յայտնելու համար, որ Բուխարայի խառնութեան մէջ երկաթուղի է անցկացրած: Դեսպանութիւնը բաղկացած է վեց հոգի բարձրաստիճան պաշտօնականներից և բերում է թանգազին ընծաների մեծ քանակութիւն և տաս հատ ձիեր:

ՓԱՐԻԶ, 11 փետրվարի: Արտաքին գործերի մինիստր նշանակված է օպորտունիստ Սյուլլէր, Գամբէտտայի հաշակաւոր բարեկամը:

ԼՕՆԴՈՆ, 11 փետրվարի: Համայնքների ժողովում Հնդկաստանի գործերը վարող քաղաքական Հօրտո յայտարարեց որ անգլիական կառավարութիւնը ոչինչ պատերազմական յարաբերութիւններ կապած չէ ուրիշ պետութիւնների հետ: Նա մասնացոյց արեց Սնդիայի խաղաղասիրական քաղաքականութեան վրա, սակայն պնդեց երկրի պաշտպանողական միջոցների մեծացնելու անհրաժեշտութեան վրա:

ԲՈՒԽԱՐԵՍ, 11 փետրվարի: Բրատիւնայի մինիստրութեան դատի ենթարկվող գործի վերաբերեալ քննիչ յանձնաժողովը վերջնականապէս կազմված է:

ՎԻԵՆՆԱ, 11 փետրվարի: Պրինց Ալեքսանդր Բատտէնբերգ նշանադրված է օրիորդ Լոյզլիդեբրի հետ:

ՋԵՆՈՎԱ, 11 փետրվարի: Այստեղ խաբիսի դքսը գերմանական նաւատորմը, որը բաղկացած է չորս զրահակիր նաւերից, այսօր անսպասելի կերպով հրաման ստացաւ անյապաղ լողալ դէպի Սամաո կղզիները:

ՀՌՈՄ, 11 փետրվարի: Վտեֆանիի գործակալութեան հեռագրում են Աղեւից, փետրվարի 10/21-ից, որ լուրերին նայելով «Seignelay» նաւը, որի վրա գտնվում էր Օրբի ծովապետը, ուղմբաւորել է Սաղալլօ, որը գրաւել Ալճիւօվի և հայր Պաիսիի խումբը, և որի ժամանակ, ինչպէս ասում են, 5 մարդ վիրաւորված է, իսկ մը նացած կազակները զինաթափ եղած և ուղարկված են Օրբի:

ՓԱՐԻԶ, 11 փետրվարի: Միտլային մինիստրութեան մէջ ոչ մի պաշտօնական մանրամասնութիւն չէ ստացված Սաղալլօյում պատահած միջնադէպի մասին: Այսու ամենայնիւ ենթադրում են, որ այստեղ դժուարութիւններ են ծագել: Ծովապետ Օրբի, պատերազմական կանոնների համաձայն գործելով, դիմել է Ալճիւօվին, պահանջելով, որ կամ նորից նաւը նստի իր մարդկանցով և կամ անձատուր լինելով յանձնի դէպքերը և պատերազմական պատրաստութիւնները, որոնք տեղափոխված են նաւից և զընտրվում են Ֆրանսիական հողի վրա: Լրագրիւնները ուշադրութիւն են դարձնում այն բանի վրա, որ Ալճիւօվի ուղիորդութիւնը բողոքովին տեղի չէ ունեցել ուստաց կառավարութեան հովանաւո-

5—